

บทที่ 7

ข้อคิดส่งท้าย

จากการศึกษาแนวทางการจัด Home School จากประสบการณ์ของประเทศต่าง ๆ (ซึ่งค่อนข้างจะหนักไปทางอเมริกาโดยความจำเป็น) ผู้วิจัยหวังว่าอย่างน้อยที่สุดข้อสรุปประการหนึ่งน่าจะแจ่มชัดสำหรับทุกคนที่ได้อ่านรายงานนี้

นั่นคือการจัดโรงเรียนในบ้านหรือ Home School นั้นเป็นกระแสความเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาที่มาแรงและเชื่อแน่ว่ามีแต่จะแพร่หลายยิ่งขึ้น แต่จะช้าหรือเร็วก็นับอยู่กับบริบทของแต่ละประเทศ

เพราะเรื่องการจัด Home School นั้น เป็นปรากฏการณ์ที่มีปัจจัยสนับสนุนหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นบรรยากาศของเสรีภาพและสิทธิมนุษยชนในหลายประเทศที่ส่งเสริมให้คนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากขึ้น ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีที่ทำให้การเรียนรู้อยู่กับบ้านเป็นไปได้โดยสะดวกง่ายดายยิ่งขึ้น ตลอดจนความย่อหย่อนของระบบการศึกษาปกติเองที่ทำให้คนหันมา “ทำเอง” เพื่อให้แน่ใจว่าลูกหลานของตนจะได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ

ทั้งหมดนี้ล้วนแต่เป็นปัจจัยที่ทำให้กระแส Home School น่าจะมีแต่ขึ้น ไม่มีตก ประเด็นสำคัญคือ ทำอย่างไรสังคมจะได้ประโยชน์สูงสุดจากปรากฏการณ์นี้

ความมั่งคั่งของความหลากหลาย?

ประเด็นหนึ่งที่น่าคิดคือ เมื่อมีการศึกษาแบบ Home School ขึ้นเป็นล่ำเป็นสันแล้ว จะเกิดอะไรขึ้นกับโรงเรียนและสถานศึกษาปกติ

คำตอบก็คืออาจจะเกิดก็ได้ ไม่เกิดก็ได้

ถ้ามองโลกในแง่สร้างสรรค์ การมีการศึกษาทางเลือกแบบ Home School ขึ้นมา ก็เสมือนกระบวนการโอนกิจการของรัฐให้เป็นของเอกชน ลดการผูกขาด และเพิ่มบรรยากาศการแข่งขันในระบบมากขึ้น ซึ่งน่าจะส่งผลดีต่อระบบในภาพรวม

เป็นไปได้ที่เด็ก Home School อาจโชวีไฟไม่ลายมือได้ดี สอบเข้าแพทย์จุฬาฯ ได้ที่ 1 จนนักเรียนต่าง ๆ ต้องหันมาทบทวนตนเอง

แต่การจะเป็นเช่นนั้นได้อาจต้องมีมาตรการแทรกแซงบ้าง

- เช่น การมีการรวมกลุ่มพ่อแม่ Home School เป็นเครือข่ายระดับชาติ ที่จะสามารถ “สร้างข่าว” และ “กระจายข่าว” ได้อย่างมีประสิทธิภาพไปสู่สาธารณชน เพื่อให้ทราบถึงความสำเร็จหรือความก้าวหน้าใด ๆ ที่เกิดขึ้นในหมู่ครอบครัว Home School

- เช่น การมีหน่วยงานการศึกษาหรือมหาวิทยาลัยดี ๆ ติดตามวิจัยการสอนแบบ Home School อย่างต่อเนื่อง เพื่อ “สกัด” องค์ความรู้ดี ๆ จากฝีมือลายมือของครอบครัวต่าง ๆ มาเล่าสู่กันฟังในวงกว้าง
- เช่น การมีกลไกให้โรงเรียนได้เข้ามาสัมผัสชีวิตครอบครัว Home School บ้าง อาจจัดในรูปครูที่ปรึกษา หรือศึกษานิเทศก์มาเยี่ยมเยียนเป็นครั้งคราว เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน แม้ว่าโดยโฉมหน้าทั่วไป ครูในโรงเรียนมักจะเล่นบท “ผู้ให้ความรู้” “โดยพ่อแม่เป็นฝ่าย “รับความรู้” จากครูเป็นส่วนใหญ่ก็ตาม แต่ในกระบวนการการสื่อสารสัมพันธ์กันนั้น ครูเองก็ย่อมได้ข้อคิดดี ๆ ไม่น้อย เช่นกัน

โดยเฉพาะประเด็นหลังนี้ เป็นประเด็นที่ค่อนข้างสำคัญ เพราะจะเห็นกลไกเชื่อมติดที่ทำให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งในส่วนของครอบครัว Home School เองและทั้งในส่วนโรงเรียนที่เข้ามาเกี่ยวข้อง

เพื่อ “ความเป็นบ้านในโรงเรียน ความเป็นโรงเรียนในบ้าน”

ที่สุดแล้ว สิ่งที่สังคมน่าจะได้เห็นคือการประสานสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นยิ่งขึ้นระหว่างบ้านกับโรงเรียน เพื่อร่วมกันสร้างสรรค์การเรียนรู้ที่ดีและมีคุณค่าสำหรับเด็กทุกคนบนแผ่นดินนี้

กระแสความต้องการที่อยากจะเห็นความร่วมมือที่ดียิ่งขึ้นระหว่าง “บ้าน-โรงเรียน” นับเป็นเรื่องร่วมสมัยที่หลายประเทศก็กำลังส่งเสริมและฟื้นฟูอยู่

- ในอังกฤษมีการริเริ่มโครงการจัดทำ “ข้อตกลงบ้าน-โรงเรียน” (Home-School Agreement) ที่มีได้เน้นพันธะทางกฎหมายใด ๆ หากเน้นให้บ้านกับโรงเรียนทำ “สัญญาใจ” กันว่าจะร่วมมือกันอย่างไร ประสานกันอย่างไร ให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษาสูงสุดแก่เด็ก เป็นมาตรการที่ทั้งป้องกันอาการ “บ้านไปทาง โรงเรียนไปทาง” ที่พบเห็นบ่อยครั้ง กับทั้งเพื่อส่งเสริมให้บ้านกับโรงเรียนร่วมกันทำอะไร ๆ เพื่อเด็กมากขึ้น
- ในสิงคโปร์เพิ่งมีการตั้ง “สภาผู้ปกครองและชุมชนเพื่อสนับสนุนโรงเรียน” (Council of Parents and Communities in Support for School) ขึ้นเมื่อไม่นานมานี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อหาหนทางนำผู้ปกครองและผู้นำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในแต่ละเขตพื้นที่ให้มากขึ้น

ในสหรัฐอเมริกาเอง ประธานาธิบดีคลินตันก็ประกาศเป็นนโยบายเมื่อ 2 ปีที่แล้วว่า มาตรการปฏิรูปการศึกษามาตรการหนึ่งคือการเพิ่มการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนในการจัดการศึกษาของโรงเรียนต่าง ๆ

ดังนั้นแล้วจึงไม่ค่อยสำคัญเท่าใดนัก หากจะมีครอบครัวเพียงไม่กี่ร้อยครอบครัวในบ้านเราสามารถก้าวไปจัด Home School ได้ ทว่าสิ่งที่สำคัญกว่านั้นก็คือครอบครัวอีกนับแสนครอบครัว แม้จะ

ไม่ต้องก้าวไปถึงขั้นจัด Home School แต่ก็เกิด “แรงบันดาลใจ” จากกลไกทางสังคมต่าง ๆ ให้หันมาสนใจ ใส่ใจกับการศึกษาของบุตรหลานของตนมากขึ้น อยากทำหน้าที่ “ครูของลูก” มากขึ้น และทำให้เกิด “ความเป็นโรงเรียนในบ้าน” มากขึ้น

ในขณะเดียวกัน โรงเรียนอีกนับพันนับหมื่นแห่งก็อาจถูกกระแสดังกล่าวและปรากฏการณ์ Home School โน้มน้าวให้เห็นความสำคัญของการศึกษา “นอกระบบ” และบรรยากาศการเรียนรู้อันอบอุ่นแบบครอบครัวจนอาจเกิดแรงบันดาลใจให้อยาก “ทำโรงเรียนให้เป็นบ้าน” มากขึ้นเช่นกัน

สังขรณ์การเรียนรู้ที่มีความสุข
<ul style="list-style-type: none">• ครูคือมัลกุเทศก์ไม่ใช่ นักเทศน์• การเรียนรู้คือการเดินทางไม่ใช่จุดหมายปลายทาง• การค้นพบคือการพบคำถามในคำตอบไม่ใช่พบคำตอบของคำถาม• กระบวนการคือการค้นหาความคิดไม่ใช่ค้นหาแต่เนื้อหาสาระ• เป้าหมายการเรียนรู้คือจิตใจที่เปิดกว้าง• การทดสอบคือการพัฒนาไม่ใช่การพิพากษา

หากเป็นเช่นนั้นได้เราคงบรรลุถึงเป้าหมายของการทำให้การศึกษาเป็นเรื่องของทุกคนและทุกคนมีส่วนร่วมในการศึกษา (Education for All and All for Education) ได้มากยิ่งขึ้น และในอนาคตเราก็อาจเห็นครอบครัว สถาบันศาสนา ชุมชน องค์กรธุรกิจ สื่อมวลชน พรรคการเมือง และสถานศึกษา ร่วมมือกันเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวเพื่อพัฒนาและประสานการเรียนรู้ที่ดีที่สุดสำหรับเด็ก ๆ ของเรา

บทบาทอันพึงจะเป็นของรัฐ

จากประสบการณ์ของนานาประเทศชี้ชัดว่าหากจะมีแบบการศึกษา Home School เกิดขึ้นในบ้านเราแล้ว รัฐจะต้องถ่วงดุลให้ค้ำระหว่างมาตรการต่าง ๆ ทั้งที่เป็นการ “กำกับ” ได้แก่การวางหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมต่าง ๆ สำหรับพ่อแม่ที่จะเข้ามาจัด Home School การ “สนับสนุน” ได้แก่การหามาตรการแนะนำ แนวทางให้ข่าวสารข้อมูลแก่พ่อแม่ที่จะจัดหรือกำลังจัด Home School และการ “ตรวจสอบ” ได้แก่ การจัดระบบนิเทศก์และการสอนวัดมาตรฐานความรู้ต่าง ๆ ของเด็ก

ทั้งนี้ ประเด็นพิจารณาเชิงนโยบายที่หน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบพึงพิจารณาประกอบการวางแนวทางการจัด Home School ในบ้านเราตามนัยของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 อาจประกอบด้วยประเด็นต่าง ๆ ดังตารางข้างล่างนี้

ประเด็นนโยบายเพื่อ "กำกับ-สนับสนุน-ตรวจสอบ" การจัด Home School

- รูปแบบการจัดทะเบียน โดยอาจจดทะเบียนกับโรงเรียนใกล้เคียง หรือสถาบันการศึกษาที่ได้รับมอบหมายให้เป็น "โรงเรียนพี่เลี้ยง" หรือ "โรงเรียนแม่ข่าย" ให้ครอบครัว Home School
- การสนับสนุนจากรัฐ ซึ่งอาจอยู่ในรูป "คู่มือการศึกษา" เพื่อให้เด็ก Home School สามารถไปใช้บริการบางอย่างของโรงเรียนที่สังกัดได้ โดยนำคู่มือไปให้โรงเรียนใช้เบิกค่าใช้จ่ายคืนจากรัฐ
- การกำหนดเงื่อนไขหลักเกณฑ์ในการอนุมัติการจัด Home School เช่น คุณวุฒิการศึกษาขั้นต่ำของพ่อแม่ การไปเยี่ยมดูที่บ้านก่อนการอนุมัติ การเสนอ "กรอบ" หลักสูตรให้หน่วยงานการศึกษาในเขตพื้นที่นั้น ๆ พิจารณา
- การวางระบบติดตาม ดูแล เช่น การไปนิเทศให้คำปรึกษาที่บ้านโดยครูพี่เลี้ยงที่ได้รับมอบหมาย
- การจัดระบบการทดสอบความรู้ของเด็กที่เรียนอยู่ที่บ้าน ตลอดจนเงื่อนไขระยะเวลาที่เกี่ยวข้อง เช่น ทดสอบทุกปี หรือปีเว้นปี
- กลไกสนับสนุนอื่น ๆ เช่น การทำเอกสารคู่มือ รายการ ตำราและสื่อที่ได้มาตรฐาน เพื่อเผยแพร่แก่พ่อแม่ที่สนใจ

กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ฐานคิดของรัฐนั้นต้องสมดุลระหว่าง “เสรีนิยม” คือการสิทธิตามกฎหมายอันสอดคล้องแก่ยุคโลกาภิวัตน์ที่พ่อแม่มีโอกาสจัดการศึกษาให้ลูกด้วยตนเอง กับฐานคิดแบบ “อนุรักษนิยม” ที่ยังคงต้องห่วงใยมาตรฐานการศึกษา ตลอดจนผลอันอาจเกิดขึ้นต่อสังคม

ที่สุดแล้ว สิ่งที่สังคมน่าจะได้เห็นคือการประสานสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น
ระหว่างบ้านกับโรงเรียน เพื่อร่วมกันสร้างสรรค์การเรียนรู้ที่ดีและมีคุณค่าสำหรับ
เด็กทุกคนบนแผ่นดินนี้

โดยสรุปแล้ว รัฐพึงเร่งทำในเรื่องต่อไปนี้

- เร่งประชุมระดมความคิดผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเพื่อวางระบบ “กำกับ-สนับสนุน-ตรวจสอบ” ที่ชัดเจน ปฏิบัติได้และเป็นธรรม

- ส่งเสริมการพัฒนาเครือข่ายพ่อแม่ Home School ที่เป็นทางการเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ข่าวสารซึ่งกันและกันทั้งระหว่างพ่อแม่ และระหว่างเครือข่ายกับฝ่ายรัฐอย่างมีประสิทธิภาพ
- พัฒนากลไกประสาน “บ้าน-โรงเรียน” ในรูปสมาคมผู้ปกครองและครูที่มีบทบาทในเชิง สร้างสรรค์การเรียนรู้มากยิ่งขึ้นกว่าเดิมที่เน้นแต่บทบาทของการให้ “วัตถุ” มากกว่าให้ “ปัญญา” แก่โรงเรียน
- ส่งเสริมการพัฒนาสื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง
- ส่งเสริมการวิจัย/พัฒนารูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

มาตรการเหล่านี้น่าจะเป็นข้อเสนอเชิงนโยบายที่หน่วยงานการศึกษาของรัฐรับไปพิจารณา ดำเนินการ เพื่อการส่งเสริม Home school ให้เป็นไปอย่างถูกต้องและมีคุณภาพ และในขณะเดียวกัน ก็ เป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ของคนในสังคมของเราที่พึงเป็น Independent Learner มากยิ่งขึ้น เพื่อการแข่งขัน การร่วมมือ และการดำรงอยู่ในสังคมโลกาภิวัตน์ได้อย่างผาสุกและมั่นคง

- 1 Home-School Agreement Guidance ข้อมูลจากการสืบค้นผ่านระบบ Internet ของกระทรวงการ
ศึกษาของประเทศอังกฤษ (<http://www.open.gov.uk/dfee/has>)
- 2 The Straits Times 22 December 1998.
- 3 Washington Post 8 May 1997.